

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

DD ./ Allmän åklagare angående uppmaning till självmord m.m.

Svea hovrätts dom den 30 augusti 2024 i mål B 4890-24

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att svara skriftligt på DD:s överklagande. Följande anføres.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrätts dom och anser inte att det finns skäl för prövningstillstånd.

Bakgrund

DD har dömts för uppmaning till självmord som bestått i att han har uppmanat eller på annat sätt utövat psykisk påverkan på JE att hon ska begå självmord genom att säga att han tycker att hon ska ta livet av sig och att hon lika gärna kan gå och hänga sig eller liknande. Påföljden, som innefattar annan brottslighet, har bestämts till villkorlig dom med samhällstjänst 75 timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle fängelse i två månader ha dömts ut.

Hovrätten har i domskälen hänvisat till tingsrättens bedömning om dels att DD har fällt ett yttrande som är att anse som en uttrycklig uppmaning om att målsäganden skulle begå självmord, dels att uppmaningen varit ägnad att medföra en inte obetydlig fara för en sådan handling. Tingsrätten har i frågan om fara anfört följande.

Vad gäller frågan om uppmaningen till självmord varit ägnad att medföra en inte obetydlig fara för en sådan handling krävs inte att fara förelegat i det enskilda fallet utan det är tillräckligt att gärningen typiskt sett inneburit en inte obetydlig fara. Vid den bedömningen ska de faktiska förhållandena kring uppmaningen och JE:s personliga förhållanden och hälsotillstånd beaktas.

Av utredningen framgår att [JE] i sin ungdom lidit av psykisk ohälsa och då gjort ett försök att ta sitt liv. Hon var av den anledningen sårbar och befann sig dessutom i en situation där relationen mellan henne och [DD] hade tagit slut. Dessa förhållanden, som var kända för [DD], innebär att det typiskt sett fanns en inte obetydlig fara för självmord. Gärningen är inte med hänsyn till omständigheterna att anse som mindre allvarlig. [DD] ska därför fällas till ansvar för uppmaning till självmord.

Överklagandet

DD har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från åtalet för uppmaning till självmord och mildra påföljden för de brott han döms för. Han har gjort gällande att det vid en helhetsbedömning inte kan anses styrkt att hans uttalanden medfört en risk för att JE skulle ta livet av sig.

Som skäl för prövningstillstånd har han gjort gällande att det behövs förtydliganden i fråga om vilka omständigheter som är relevanta vid bedömningen av brottet.

Grunderna för min bedömning

Straffbestämmelserna i 4 kap. 7 a § brottsbalken om uppmaning till självmord

Den som uppmanar eller på annat liknande sätt utövar psykisk påverkan mot någon att begå självmord döms, om gärningen är ägnad att medföra en inte obetydlig fara för en sådan handling, för *uppmaning till självmord* till fängelse i högst två år. Den som begår en sådan gärning och inte har uppsåt till men är oaktsam beträffande de omständigheter som innebär att gärningen är ägnad att medföra en inte obetydlig fara för självmord, döms för *oaktsam uppmaning till självmord* till böter eller fängelse i högst sex månader. Om en gärning med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det inte dömas till ansvar. (4 kap. 7 a § brottsbalken.)

Straffbestämmelserna infördes den 1 maj 2021. Syftet med kriminaliseringen var att stärka det straffrättsliga skyddet mot att utsättas för uppmaningar eller annan psykisk påverkan att begå självmord.

Som bakgrund till kriminaliseringen beskrevs bland annat en företeelse som hade uppmärksammats under senare år av innebörd att unga kvinnor som hoppar från balkonger eller fönster för att ta sina liv i många fall misstänks ha varit pådrivna av familjer och släktingar. Enligt polisen handlade det, angavs det, ofta i själva verket om förtäckta hedersmord, där familjerna klarar sig undan straff eftersom sättet att gå till väga är självmord.

Straffansvar för uppmaning till självmord förutsätter att en person muntligen eller skriftligen uppmanar eller på liknande sätt utövar psykisk påverkan mot någon annan att ta sitt liv, om agerandet typiskt sett kan medföra viss fara för att den utsatta personen faktiskt tar sitt liv. För fullbordat brott krävs att uppmaningen nått mottagaren.

Det är själva uppmaningen att någon ska ta sitt liv som är kriminaliserad, oavsett om den leder till handlande från den som utsätts eller inte. Sådana uppmaningar kan anses kränkande och typiskt sett farliga. Någon effekt krävs inte, dvs. den utsatta personen behöver varken ha tagit sitt liv eller ha försökt göra det. Det behöver inte heller ha förelegat någon konkret fara för att den utsatta personen skulle ta sitt liv. I stället är brottet konstruerat som ett abstrakt

farebrott, vilket innebär att gärningsmannens handlande typiskt sett – under normala omständigheter – ska ha medfört en inte obetydlig fara för att den utsatta personen begår självmord.

En inte obetydlig fara för självmord ska framstå som en sannolik följd av handlandet, men faran behöver alltså inte ha uppstått i det enskilda fallet. Den utsatta personens egenupplevelse är inte avgörande för bedömningen. Straffansvar behöver inte aktualiseras bara för att den utsatta personen i det enskilda fallet påverkats i hög grad av uppmaningen och straffansvar kan aktualiseras även då någon konkret fara för att den utsatta personen skulle ta sitt liv inte fanns.

Vid farebedömningen ska de faktiska förhållandena runt uppmaningen samt de personliga förhållandena och hälsotillståndet för den utsatta personen tillmätas betydelse. I förarbetena anges som exempel på omständigheter som kan leda till bedömningen att gärningen varit ägnad att medföra en inte obetydlig fara för självmord att den som mottar uppmaningen lider av psykisk ohälsa eller av någon annan anledning kan anses befinna sig i en sårbar situation. Den utsatta behöver dock inte lida av depression eller psykisk sjukdom. En helhetsbedömning utifrån samtliga kända omständigheter ska göras. Också den utsattas ålder ska beaktas. En uppmaning till en minderårig kan i många fall vara ägnad att medföra en inte obetydlig fara för självmord, i synnerhet om uppmaningen görs av någon som intar en förtroendeställning till den unga.

För straffansvar krävs det uppsåt i förhållande till samtliga objektiva rekvisit. Det är tillräckligt att gärningspersonen haft uppsåt i förhållande till de omständigheter som, enligt en objektiv bedömning, gör handlandet ägnat att medföra en inte obetydlig fara för självmord. Att just dessa omständigheter inneburit att det typiskt sett förelegat en inte obetydlig fara för att den utsatta personen också tar sitt liv behöver således inte vara täckt av uppsåt. Likgiltighetsuppsåt är tillräckligt. Något syfte hos gärningspersonen att den utsatta personen ska ta sitt liv krävs inte.

Exempel på omständigheter som gör gärningen mindre allvarlig och som kan leda till att en gärning ska vara fri från ansvar kan enligt förarbetena vara att en närstående, som lever under stor press och i en desperat situation, till en person med psykisk ohälsa, uttrycker sig eller handlar på ett sätt som i och för sig är straffbart enligt straffbestämmelsen. Det kan också vara fråga om två personer som lever i en destruktiv relation där den ena personen vid upprepade tillfällen hotar med att ta livet av sig och den andra i en uppgiven situation uppmanar den personen att göra det. Ansvarsfrihetsregeln är dock avsedd att tillämpas restriktivt.

I förarbetena uttalades att brottet i många fall bör kunna vara av sådan art att det finns skäl för att bestämma påföljden till fängelse även om straffvärdet i sig eller tidigare brottslighet inte talar för det.

(Se prop. 2020/21:74 s. 11 f., 16 f. och 29 f. samt Bäcklund m.fl., Brottsbalken [2023, version 22], JUNO, kommentaren till 4 kap. 7 a §.)

Praxis

Högsta domstolen har inte prövat något mål som gällt frågan om straffansvaret för uppmaning till självmord. Det finns ett begränsat antal avgöranden från tingsrätter och hovrätter (se bl.a. Svea hovrätts domar den 7 februari 2023 i mål B 8041-22, den 22 december 2023 i mål B 13336-22, den 24 september 2024 11091-24, den 18 oktober 2024 i mål B 11779-24 samt Hovrätten för Västra Sveriges dom den 24 juli 2023 i mål B 4321-23, Göta hovrätts dom den 25 februari 2024 i mål 4776-23 och Attunda tingsrätts dom den 26 februari 2024 i mål 12948-23).

Min bedömning

Det är, som tingsrätten och hovrätten funnit, klarlagt i målet att DD till målsäganden har uttalat att hon skulle ta livet av sig och gå och hänga sig. Uttalandet är en uppmaning att begå självmord.

Uppmaningen, som utgör den kriminaliserade handlingen, har i det här fallet inte lett till något självmord eller försök till självmord från JE:s sida, men straffansvar förutsätter vare sig en sådan effekt av DD:s handlande eller någon konkret fara för att JE skulle ta sitt liv. Inte heller har JE:s egen upplevelse av faran för att hon skulle begå självmord som en följd av DD:s uppmaning någon avgörande betydelse för straffansvaret. Det som ska avgöras vid prövningen av brottsmisstanken är om DD:s handlande typiskt sett har medfört en inte obetydlig fara för att JE skulle begå självmord.

Vid den bedömningen har det betydelse att DD och JE har en nära relation; de har varit ett par och DD är pappa till deras gemensamma barn. Det minsta barnet var vid gärningstidpunkten bara några månader gammalt. I samband med att DD uttalade uppmaningen om självmord uttryckte han också att barnen inte behövde JE. Den omständigheten har betydelse i förhållande särskilt till att JE var relativt nyförlöst med en liten bebis. Hon har beskrivit att DD:s uppmaning har påverkat henne i efterhand och att hon gått i terapi. Det ska vidare beaktas att JE har en, för DD känd, historik av psykisk ohälsa och tidigare självmordsförsök samt att hon var mitt i en psykiskt påfrestande separation. JE måste, med beaktande av samtliga dessa omständigheter, anses ha befunnit sig i en sårbar situation då uppmaningen att begå självmord uttalades (se prop. 2020/21:74 s. 30). Gärningen har därför typiskt sett varit ägnad att medföra en inte obetydlig fara för självmord.

Gärningen kan inte anses som mindre allvarlig. Det finns inte något i målet som talar för att det i det här fallet varit fråga om en sådan situation som nämns i förarbetena med en desperat närstående eller där någon i en pågående destruktiv relation vid upprepade tillfällen hotar att ta sitt liv och den andra i en uppgiven situation uppmanar personen att göra det (se a. prop. a. s.). Att JE vid ett tillfälle dagen före gärningen sagt att hon ville avsluta relationen för att

DD fick henne att känna att hon ville ta livet av sig när han behandlade henne som han gjorde är en annan sak än det som förarbetena tar sikte på. Hennes yttranden på måndagen saknar ansvarsbefriande betydelse för den uppmaning till självmord som DD uttalade på tisdagen.

Jag delar tingsrättens och hovrättens bedömning av att DD har begått gärningen med uppsåt.

Förutsättningarna för straffansvar är uppfyllda i det här fallet. Hovrättens dom i frågan om skuld bör stå fast.

Jag godtar vidare tingsrättens bedömning, som hovrätten anslutit sig till, i frågan om straffvärde och påföljdsval för de brott som DD döms för. Uppmaning till självmord är enligt förarbetsuttalandena ett s.k. artbrott och huvudregeln är att påföljden ska bestämmas till fängelse även om vare sig straffvärdet i sig eller tidigare brottslighet talar för det. Eftersom straffvärdet i det här fallet har bedömts uppgå till fängelse i två månader finns det trots huvudregeln ett utrymme för att döma DD till en villkorlig dom om denna, på det sätt som skett, förenas med samhällstjänst. Hovrättens dom bör stå fast även när det gäller påföljden.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Vid ny lagstiftning är det allmänt sett av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar gränsdragningsfrågor som kan uppkomma vid domstolarnas tillämpning. När det gäller straffansvaret för uppmaning till självmord är förarbetsuttalandena tydliga i den fråga om det straffbara området som överklagandet innefattar. Hovrättspraxis är, såvitt är känt för mig, enhetlig i frågan om straffansvarets gränser. Enligt Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, som ansvar för omvärldsbevakning avseende bland annat rättstillämpningen, har åklagarna inte anmält några tillämpningsproblem kopplade till straffbestämmelsen om uppmaning till självmord. Myndigheten fortsätter att bevaka utvecklingen av domstolspraxis. Något behov av vägledning finns enligt min uppfattning för närvarande inte.

Jag ser därför inte att det finns skäl för prövningstillstånd med anledning av överklagandet.

Bevisuppgift och handläggning

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle meddela prövningstillstånd i målet.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till

Assistentåklagare Alexandra Steinholtz
Norrorts åklagarkammare (AM-107107-23)
Utvecklingscentrum